

במדרגות של סמו'ה, החורקות

רחוב עולם במדינת ישראל שער היהודים כוסה בעפר הזמן, שתושביו נעלמו טרם זمانם וזכרם כוסה בתועפות אידיאולוגיות זיכרונו, נחשף בהתאם לבניין אחריו בנין. את רובם כולם חילץبني מרן האינסוף חסר הפנים שהוא העולם

המקור שמוסיע לצדו, כמו לצד כל השירים התרגומים בספר. אני לא מבין יידייש אבל צליל השפה מוכך לי מילודות ונעים לאוזן. האם בשיר שומעים את גורל הגטו שיכה בילדים עוד פהות מעשר שנים מפרסומו ב-1932? המחבר מספר לנו כי ייתכן שמלך דאווייז נפל לנראה במלכות הדרי מווים של הרחוב. היו אמנים בסמו'ה ילידים ענימים רבים אבל לא כולם היו אלה. גם לא רוכם.

"הודי פולניה", כתב המהנץ העברי חיים אהרון קפלן בזמנו ב-10 במרץ 1940, "המודרניזם והרצוצים, הבוים והשלמים: הם אהובים את החיים ואינם רוצים להסתלק מן העולם לפני זמנה" (עמ' 114). "אדרכו", כתב מהבר הספר בהמשך לפולן, "אני רוצה להזכיר לך את החיים האלה, שלא נשברו כל כך ולא תמיד קל להזקירים, כמו היהש שוכנים לו לחם המתחה רת בגטו ורשה מהבונקר בהרחוב הסמוך, במילוי 18... אבל אני רוצה להתוודע אליהם כאשר כל החיים פניהם והם רואים לאבהה בכל אדם וכשאר לדי העולם. אני רוצה להזכיר לעצמי ולכם, ולשם כך צריך להמשיך ולחוור אל הרחוב עצמוני, להפוך את עקבותיהם".

את שטף הסירור ברחוב קשה עד בלתי אפשר לתאר בראשימה קטרה בגזון זאת. הסירור מתהיל במדרגה 1 ומתראר את הבניין ואת סביבתו בני מר. אינו יכול להניח לסמוא'ה להישכח צילום: דודו בכיר

בפרק הרבעי הוא מתחילה בטיל ברחוב עצמו, בית אחריו ביתה. למי שמצופה למדריך תיירים שמתאר את האטרקציות של הרחוב, נcona אכובה, למחבר אין כל פונה להסיט את עיניו של הקורא מהרחוב גופו אל שכונות החצר הנמוכן רום שם. "האנשימים המעניינים כאן, מדרה (המעוטות) שבו".

בפרק השלישי, יוצר שטף התיאורטיספור רק כשיגיע המחבר, במורד הרחוב, לבנייניהם של לבניין 30 שבו שכן התיאטרון היהודי של הרחוב סמו'ה, ובעצם האנשים המעניינים לא מעןיניהם אף פעם את העיתונות (עמ' 83). הוא לא מכוון לתיאורים כדריך שבא מרוחק ומזכיר לשכנו שהגיע לגור בו זה עתה את צפונותיו. הוא מייד את הקורא עם המקום כפי שהוא עד שבפתח הקיר ראה כמעט שוכניםיהם איננו עוז.

בפרק השישי, "אנחנו מגאים: לדי הרחוב", מופיע שירו הקובא של המשורר מלך רואוייז:

בBORSHA, סמו'ה, חיים ילדים
הפניים מוחררים וראשים מתגדדים –
מקשים מאמם לאכול רק קצת להם –
אך אין, וכך אמהות משלחות
ילדים להרחוב, לכתת מדרוכות.

מצמידים את אפה להלון ראותה
ורואים הם שם אורו, חמאה והובלה.
הם צדיכים להמשיך בקצתות
נדחקים לשולי חשמלית בקצתות
וביעף ממשיכים עד אל בית הנתיבות.
...
שם האם החולה והאב – כמו זאב,
כי האור במנורה כבר מתחילה להבהב.
"אייפה גיטל? לאן געלמה הילדה?"
"משוטטה ודראי", הוא עונה בנהמה,
"עם גוים".
...
ומיד הוא נוחה: "בת בילעל".

היא בת שתיים-עשרה רק, עייפה, שיכורה,
מובלת כולה, בגרור מאירה,
ומיד הגפרור שהאש בו ניצחת
את הבית כולם מעורר באימה.
צועקים הילדים ואביה, אמא,

הילדה מתנדנדת עכסיו כלולב,
אך הкусם בהם כבר שכך מאלוין.
היא ניצבת בלב היורה כקסמת,
על כל קיר מסביב צליה נעים.
צמצדים על ידיה הביגלך תלולים.

...
כאשר נשמה גיטל עלה למרומים
היא שכבה כמו בכלא על גב הרצפה;
ושאל המלאך שלגיטל ציפה:
"האם כך זה יהיה לעולמי עולמי?"
השיר של מלך רואוייז מתראר את מעגל הילדיים המגורשים, המורubits, הגנבים של סמו'ה.
קשהתי את תרגומו הקפדי לקורא גם את הספר.

ככל שהתקדמתי בניסיון לאוסף את הספר לתוכה רשימה קטרה התבבל וועשו על שירב להיכנס בסדר המלים. רוצה לומר: לא אתן לך לדחוס חיים של אדם שלם, לא כל שכן חיים של אלף בני אדם, שניהם רוחות אחרי שנעלמו ולא הותרו אחריהם ביגרפיה, אל תוך דרכך.

סמו'ה הוא ספר זיכרונות של רחוב ושל עיר. ואם יותר לילושכאן את העברית, היידיש, ואת המקור הצרפתי mémoires, בני מר כתבת את

דוד זונשיין

סמו'ה, ביוגרפיה של רחוב יהודי בורשה, מאות בני מר, בית שלום עלייבם, הוצאה ספרית ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, ירושלים, 2019, 258 עמודים

מי שסביר שאתה העני – הוא עני ואביוון. אברהם סוצקי, "רחוב היהודים"

ציטוט הנחרדר הזה של אברהם סוצקי מוסכם בדוקרב, כדרך של שירה, את מה שיתואר בספר היפה הזה, הוא גולש מ"מי שסביר", הנוטע בקורס תושבות בעלול על חשיבה עצמאית, אל מחשבה עצמה: "שאיתה העני"; ומיד מבצע סיבוב פרסה ומגע דילוג לעוני הרוחני, ל"הוא בזמן מרהייב מהעוני הפיסי לעוני היהודים עני ואביוון". מי שמראהו של המקום, הריחות שלו, מיקומו בשוליים והחאים בכך המעשים הגודולים גורם לו להשוו שבני האדם שחיים בו רגשות, צר מהשבה, הוא העני והאכין. הוא

זה רחוב סמו'ה של בני מר. רחוב יהודי ברובו, עני בעיקרו. לא ממרכזים שברחובות. רחוב שהוא משלה ליויי היהודים בפולין בפרט, ואולי גם לחוי מיעוטים שמתקיימים בצד החצרה הכללית. רחוב שהוא חיים. בפרק הראשון, "למה דורך סמו'ה", מסביר המחבר מודע בחור דורך העலום הזה בורשה. זו הייתה שורה אחת מתוך שירו של בנים הלר, מני שועטער חיה (חיה אהות). המתרת את 'סאטשיגאס מיט די קרי' לות מתחת לרוחוב תשה. כשהתקלות נאמר לי שמודרב בטקס קביעה שלט זיכרונות שביבניין חיו ויצר המשורר אברהם סוצקי. לא הכרתית את השם אבל שיחה קטרה לוט מתחת לרוחוב תשה. כשתפקידו של המחבר מודע להרחוב שרת מס' 20 פינת רחוב תשה. כשהתקרטבי ואשתלי לפשר בוגר בזמנו אמר לי שמודרב לטקס קביעה שלט זיכרונות שביבניין חיו ויצר המשורר אברהם סוצקי. לא הכרתית את השם אבל שיחה קטרה עם טרוף' (רחוב סמו'ה והמדרגות העוקמות של), שיר שהלחינה חווה אלברשטיין. "ביני תיים אגלה שם כיתתי את רגלי ברחוב סמו'ה הרי זה מאותה סיבכה שגם בנים הלר ממשיר לכ' תוכי בידיש ביידיש מדרינה (מדינת היהודים): כי הוא אינו יכול להניח לה להישכח".

צמות שחורות לאחותי, לחיה, היו לה שתי עניינים יקרים. והוא גידלה אותו ואת אחיו או במדרגות של סמו'ה, החורקות.

כפי אמר, כבר לפני עולות הבוקר, כשקair באופק, נעלמה – אל החנות למכור ולא בყוק – כמה פרוטות שחוקות בשכר יומה.

והיה לבירה היהת נשארת עם כל אהיה ומאליה, שומרת עליהם ומשוררת שירים יפים בשעת האפליה.

... את היה אהותי וירוק עיניה שרכף או טרבלינקה גרמני –

... ואחד, את היה שאינה, כבר לא זוכר בארץ – רק אני.

שירי בידיש נכתבים אליה. לכון, בעת קשה ומחירה, כי בשםים, ליד אלוהיה, ישבת היא, ביתו היהודית.

(עמ' 12) והבית האחרון בידיש: פאר איר שריב איך אויף יידיש מיינע לי – דעד אין טאג די שראקלעכע פון אונדזער ציטט. אין גאט אלין זיצט זי בי זיין רעכטער זיט.

... כמו בין הילדיים לאוון כהה את היידיש גם במדינת היהודים, כך גם מהבר הספר נאבק בשפתם והם בשחתה היהת שאלת, "מיין"